

мр **Татјана Дуновић**, виши библиотекар
Народна и универзитетска библиотека Републике Српске
Бања Лука

УДК: 017:027.7
DOI: 10.7251/BSCSR1807262D

ИНФОРМАЦИОНА УЛОГА БИБЛИОТЕЧКИХ КАТАЛОГА У ФАКУЛТЕТСКИМ БИБЛИОТЕКАМА

Сажетак: Настали из потребе да одговоре на питања корисника да ли библиотека има одређену публикацију, која све дјела и која издања и преводе одређеног аутора посједује до база података у којима су организовани и идентификовани сви могући дигитални документи, каталози представљају најзначајније организоване скупове информација о фондовима које једна библиотека ствара и нуди својим корисницима.

Овај рад се бави улогом библиотечких каталога као информационих инструмената у мрежи факултетских библиотека Универзитета у Бањој Луци. Подаци које имамо говоре нам да је стање у библиотекама науједначено. У неким библиотекама су заступљени лисни, затим електронски каталози које је могуће само интерно претраживати и на крају узajамни електронски каталози као дио јединственог библиотечно-информационог система COVIB.RS.

Библиотекари факултетских библиотека морају пратити корак и динамику промјена, како у развоју науке и технологије, образовања и демократизације друштвених процеса, тако и у преобликовању својих задатака што захтијева промјену у начину рада и пословања. У средишту занимања факултетске библиотеке и даље остаје корисник, за којег више није довољно само прикупити грађу, већ му треба осигурати и приступ различитим врстама информација. На тај начин ће корисник добити тачну, брзу и квалитетну информацију коју ће моћи искористити у научном истраживању.

Кључне ријечи: каталози, информациони инструменти, библиотекар-информатор.

Увод

Настали из потребе да одговоре на питања корисника да ли библиотека има одређену публикацију, која сва дјела и која издања и преводе одређеног аутора посједује до база података у којима су организовани и идентификовани сви могући дигитални документи, каталози представљају

најзначајније организоване скупове информација о фондовима које једна библиотека ствара и нуди својим корисницима.

Паришка начела, између осталог, доносе међународну стандардизацију на подручју каталогизације, прописујући облик и садржај библиографског описа. Захваљујући овим међународним прописима, као и националним приручницима, наше библиотеке израђују и стандардизују своје каталоге.

Данас више није потребно било кога увјеравати у неопходност аутоматизоване обраде и предности које пружа, посебно узајамна каталогизација.

Електронски каталози давно су почели да замјењују лисне каталоге и у њима је претраживање могуће по параметрима из лисних каталога (аутор, предмет, УДК), али и по кључним ријечима, нпр. по мјесту издања или издавачким цјелинама.

Мрежа факултетских библиотека

Универзитет у Бањој Луци има 17 факултета, а сваки од њих има библиотеку. Рад ових библиотека регулисан је Законом о библиотечко-информационој дјелатности (СГ бр. 44/16), Законом о научноистраживачкој дјелатности и технолошком развоју (СГ бр. 6/12), те актима и статутима вискошколских установа у чијем се саставу налазе.

Овим актима прописани су услови и начин обављања библиотечке дјелатности, али, у суштини, библиотекама недостаје јединствена стратегија развоја, недовољно су повезане и без потребне међусобне сарадње.

У библиотекама факултета Универзитета у Бањој Луци запослена су 33 библиотечка радника, а структура је сљедећа:

- један магистар библиотекарства;
- 19 библиотекара (17 положен стручни испит, 2 без положеног стручног испита);

- пет виших књижничара (четири са положеним, један без положеног стручног испита);
- осам књижничара (три са положеним и пет без положеног стручног испита).

У просјеку у једној факултетској библиотеци раде два библиотечка радника, што значи, ако библиотека ради цијели дан, да у смјени имају по једног библиотечког радника који истовремено обавља послове набавке библиотечке грађе, преко стручне обраде и рада са корисницима, до информативне службе и предлагања мјера за унапређење дјелатности. Али то је све тема за други рад.

Овај рад се бави улогом библиотечких каталога као информационах инструмената у мрежи факултетских библиотека Универзитета у Бањој Луци.

Обавеза вођења каталога библиотечке грађе у Републици Српској регулисана је Законом о библиотечно-информационој дјелатности (СГ бр. 44/16) који чланом 6, став 2. одређује обраду као дјелатност од општег интереса у области библиотечке дјелатности.

Формирање и вођење каталога библиотечке грађе регулисано је и низом подзаконских аката у библиотечној дјелатности и то: *Правилником о поступку инвентарисања, обради, ревизији и отпису библиотечно-информационе грађе и извора и вођењу евиденције о библиотечно-информационој грађи и изворима (СГ бр. 6/17)*, који чланом 13. прописује библиотечке каталоге као обавезне информационе инструменте сваке библиотеке.

Овим *Правилником* у истом члану, прописано је да библиотека води различите врсте каталога, а може да их израђује на различитим медијима, од лисних алфабетских каталога, монографских и серијских публикација, стручних и насловних до електронских који обједињавају све ове каталоге на једном мјесту и омогућавају њихову међусобну повезаност.

Правилник о врсти стручних послова у библиотечно-информационој дјелатности (СГ бр. 21/17) одређује са су библиотекарима, кадар који може радити на пословима изградње и унапређења система каталога, док виши књижничари и књижничари, према члану 7, односно 8. учествују у формирању и одржавању информационо-рефералних инструмената и каталога.

За рад су коришћени подаци из анкетних упитника које су библиотеке доставиле матичној служби Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске, подаци са сајтова факултета и подаци којима располаже Матична служба ЈУ НУБ РС.

Лисни и електронски каталози

Према подацима који су достављени, седам библиотека има лисне каталоге и то њих седам алфаветски каталог за монографске публикације, три посједују и предметни, а једна стручни. Три библиотеке су навеле да имају лисне каталоге за серијске публикације.

У лисним каталозима се налази старија грађа коју библиотеке посједују, а ни једна библиотека више не допуњује лисне каталоге новоприспјеле грађе.

Новоприспјелу грађу библиотеке електронски обрађују у неколко програма за обраду: winisis, zotero, интерни програми и базе података засноване на Microsoft Office пакетима, најчешће MS Access и cobiss.

Према доступним подацима **електронске каталоге**, осим четири библиотеке које су равноправне чланице COBISS.RS система и двије које чекају инсталације својих локалних и узајамне базе, **има седам библиотека**. Три библиотеке користе програм Winiss/Библио, а остале интерне програме у које уносе податке преко којих је могуће претраживати грађу.

Претраживање у овим програмима је, углавном на локалном нивоу, у просторијама библиотеке и није

омогућено корисницима, већ само запосленим радницима, што значи да се корисници, студенти и остали, за претрагу грађе морају обратити особљу.

Четири библиотеке су равноправне чланице система COBISS.RS, а двије су у процесу инсталације локалних и узајамне базе.

Обуку и стицање лиценци за самосталан рад у систему COBISS запослени у факултетским библиотекама стекли су у Народној и универзитетској библиотеци Републике Српске. Лиценцу за самостално креирање библиографских записа има шест библиотекара. Они су укључени у систем узајамне каталогизације и изградњу узајамног каталога библиотека у Српској. Преко Web OPAC-а корисницима је омогућено претраживање како узајамне библиографске базе, тако и локалних база библиотека које су чланице система. Претраживање по узајамном каталогу омогућава кориснику да, поред траженог наслова, добије и листу свих библиотека које посједују жељену грађу, као у информацију о броју доступних примјерака са њиховим сигнатурама.

Доступ до линка са локалном базом, а самим тим и до узајамне базе Републике Српске, ако не идемо директно на COBISS.RS, преко сајта своје матичне установе има само једна факултетска библиотека.

Ако анализирамо ове информације о библиотекама на сајтовима факултета, резултати нам говоре да се само двије библиотеке налазе на насловном екрану портала. До библиотеке се углавном долази кроз подменије, а налази се или у менију „О факултету“ или менију „Службе факултета“ или у склопу информација за студенте. Ако кренемо тим путем он лајн можемо претражити грађу у три библиотеке, које су кроз своје интерне програме своју грађу понудили на претраживање.

Понуђени су нам спискови у Word-у или PDF-у што свакако није довољно ефикасно јер не можемо обликовати упит са претраживање.

Нажалост, на сајтовима три факултета библиотеке нису ни споменуте, тј. нема информације да постоје.

Закључци и приједлог мјера за унапређење рада

Савремене информатичке технологије доступ до дигиталних информација и дигиталних збирки чине бржим и удобинијм, али колико су ове информације заступљене у каталозима факултетских библиотека кад нам подаци које имамо, говоре да већина ових библиотека посједује лисне каталоге у којима се налази старија грађа, или имају електронске каталоге који се могу претраживати само интерно у просторијама библиотеке. Успостављањем јединственог библиотечко-информационог система COBISS тек неколико библиотека постаје пуноправним чланицама овог система.

Како бисмо превазишли ову неуједначеност у мрежи факултетских библиотека потребно је досљедно и у потпуности испуњавати законске обавезе у погледу израде информационих инструмената. То се може ријешити уласком библиотека у систем COBISS.RS чиме се постиже стандардизована и узајамна обрада библиотечке грађе те уједначено вођење каталога.

Укључивањем у систем COBISS.RS библиотекари факултетских библиотека могу значајан допринос дати развоју E-CRIS.RS јер могу да креирају библиографије истраживача запослених на факултетима или универзитету који се баве истраживачком дјелатношћу и имају своју шифру истраживача.

Рјешења у виду интерних електронских база нису најсрећнија јер су такве базе најчешће програмиране недовољно стручно и убрзо бивају напуштене усљед неодржавања. Слично је и са бесплатним програмима доступним на Интернету јер те базе често не посједују потребне моделе на којима је заснована библиотечка струка

и нису погодни за јединствен библиотечко-информациони систем.

Библиотеку треба још учинити видљивијом на сајтовима факултета. Препорука је да се библиотека види на насловном екрану портала, а постављање линка до каталога библиотечке грађе је приоритет који се налази пред библиотекарима.

У средишту занимања факултетске библиотеке треба да буде корисник за којег више није довољно прикупити грађу, већ му треба осигурати и приступ различитим врстама информација.

У свему овоме библиотекари имају велику улогу и одговорност, а у то спада ширење и објашњавање позитивне слике о библиотеци и супротстављање и брисање свих негативних слика.

Литература

1. Закон о библиотечко-информационој дјелатности (Службени гласник Републике Српске бр. 44/16),
2. Закон о научноистраживачкој дјелатности и технолошком развоју (Службени гласник Републике Српске бр. 6/12)
3. Правилник о поступку инвентарисања, обради, ревизији и отпису библиотечко-информационе грађе и извора и вођењу евиденције о библиотечко-информационој грађи и изворима (Службени гласник Републике Српске бр. 6/17)
4. Правилник о врсти стручних послова у библиотечко-информационој дјелатности (Службени гласник Републике Српске бр. 21/17)

INFORMATIONAL ROLE OF LIBRARIAN CATALOGUES IN FACULTY LIBRARIES

Abstract: Evolved from the need to answer user questions on whether the library has a specific publication, which works and which versions and translations of a certain author they own, to a data base in which all possible digital documents are organized and identified, catalogues present the most important organized aggregated information about fonds which a library creates and offers to its users.

This work is dealing with the role of librarian catalogues as informational instruments in the networks of faculty libraries of University of Banja Luka. The data that we have tells us that the condition in the libraries is unbalanced. In libraries the list, and then the electronic catalogues are represented, which are only possible to search internally, and in the end there are the mutual electronic catalogues as a part of a unified librarian-informational system COBIB.RS.

Librarians of faculty libraries have to follow the step and dynamics of change, both in the developments of science and technology, education and democratization of societal processes, as in rearranging its tasks which demands a change in the way of working and doing business. At the center of interest to faculty libraries is still the user, for whom it's not enough anymore to only gather the material, but also ensure access to different kinds of information. That way the user will receive accurate, quick and quality information, which they can use in their scientific research.

Key words: catalogues, informational instruments, librarian-informator.